

verb *amistançar-se* (348). Fins i tot a la secció de *Jocs* es fa evident que algunes paraules i expressions que identificaven realitats ben habituals fa tan sols unes dècades, ara gairebé s'han convertit en relíquies del passat: *jugar a bales* (386), *jugar a fet* (396), *la baldufa* (387), *la xarranca* (392), *la gallina cega* (395), etc. Però aquest és precisament el gran valor de l'ALDC i del PALDC: deixar constància d'un determinat estadi de la llengua i conservar un enorme llegat lèxic que, si no fos per obres d'aquesta envergadura, podria acabar caient en l'oblit.

Un dels àmbits en què es fa més palesa la gran riquesa de significants que tenen determinats conceptes és justament l'àmbit infantil dels jocs, ja que s'hi suma la tendència a usar formes diminutives i la capacitat creativa dels infants a l'hora d'idear nous mots. Per exemple, en el ja esmentat *jugar a fet* s'hi troben recollits significants tan diversos com *amagar*, *fet (amagar)*, *cuit (amagar)*, *cuc (amagar)*, *quit (amagar)*, *luca d'amagar*, *cuit a córrer*, *conills (amagar)*, *conillons (amagar)*, entre molts altres (396). I encara hi ha casos en què la variació de significants és més àmplia, com en l'enunciat *a collibè (a l'esquena, a les espatlles, a coll, en costes, a la xinxín, cama ací cama allà, cametes al coll, a coll cristòfol, a collsarró, als muscles..., 399)* o en l'enunciat *fer tombarelles (capitomba, capgiretes, cabussetes, voltereta, revolta, cabiroltes, candeletes, volantins, cucaveles..., 401)*. A la secció *Temps cronològic. Meteorologia* també s'hi recullen conceptes que coneixen una gran diversitat de significants, generats per múltiples motivacions. Algunes de les més interessants són les de caràcter onomatopèic (*xim-xim* o *xec-xec* per *roina*, 424; *xapatada* per *ruixat*, 425) i les que tenen a veure amb determinades creences populars (com *follet de vent* i *barrufet* per *remolí*, 418; *vell marí* per *llampec*, 431; *camí*, *carrera*, *carretera* o *carro de Sant Jaume* per *Via Làctia*, 420, entre d'altres).

Finalment, un altre dels aspectes que es pot destacar és que a cada comentari, fins i tot en els del bloc de fonètica, s'especifiquen els mots que pertanyen a la llengua normativa. Aquesta informació ja s'inclouïa en el segon volum del PALDC, però en el tercer és encara més detallada, ja que sol precisar en quina edició del *Diccionari de la llengua catalana* apareixen per primera vegada els mots comentats i si hi ha algun canvi en les entrades d'aquests mots corresponents a les diverses edicions del *Diccionari*. Tot plegat fa, doncs, que haguem de tornar a felicitar Joan Veny i el seu equip per aquesta nova joia filològica, que fa evident una vegada més que el *Petit atlas lingüístic del domini català* és de tot menys petit.

Elisenda Campmany Jané
Universitat Pompeu Fabra

Jordi Cerdà, Maria Reina Bastardas, Stefano M. Cingolani, Isabel de Riquer, Francesc Massip, Meritxell Simó. *Literatura europea dels orígens. Introducció a la Literatura romànica medieval*, Barcelona, Editorial UOC, 2012, ISBN: 978-84-9788-491-4

Estem davant d'un llibre que feia falta; per tant, d'un estudi d'utilitat. I per a entendre'l adequadament cal llegir bé el capítol introductor (*Qüestions preliminars*; pp. 13-64), dels professors Bastardas i Cerdà, per tal com el delimita i explica. Aviat se'ns fa veure que es fa necessari de posar ordre i d'atendre la interacció històrica d'aquest sector, el qual respon més que a una visió estrictament geogràfica, a una situació inestable o fins i tot de pas, com bé fan explícit els paràgrafs dedicats a la *translatio studii*, que en direcció cap a l'oest travessa Europa.

Arrenca aquesta introducció del concepte d'Europa com a unitat històrica, partint d'una citació del professor Lucien Febvre, qui arrela aquests orígens a l'Edat Mitjana. S'hi ressalta que coincideix quant al discurs europeista amb els plantejaments de Jacques Le Goff, així com s'hi té molt en compte el famós *Literatura europea i Edat Mitjana llatina* de Ernst Robert Curtius pel que té d'unitiu en referència a les tradicions. Així, es van exposant els principals trets constitutius per part dels crítics de la nostra època. Personalment, em situo en la línia de Jauss (nota 2), ja que considero que les actituds són les que separen aquest bagatge unificador d'arrel classicista de les que marcaran el final d'aquesta mateixa etapa; val a dir, em refereixo a les actituds humanístiques.

Un dels punts que es desenvolupa amb claredat i decisió assenta que aquesta època no equival a obscuritat, bé que el límit es deu justament —com acabem de comentar— als que l'entengueren com una etapa fosca de què es volien allunyar. Estem al·ludint als humanistes: «El concepte medieval neix en la reflexió d'humanistes dels segles XV i XVI, que, esperançats per una nova era de renaixement cultural i econòmic, intentaven deixar enrere una imatge 'obscura' edificada sobretot a partir de l'experiència de crisi del segle XIV. Volien traslladar l'estranyesa amb què sentien un llarg període de prop de mil anys. El qual van titllar de *media aetas*...» (17). Així doncs, l'objectiu són els textos i manifestacions literàries del període posterior a l'Antiguitat, i que anirà a parar a l'edat moderna, ran la sacsejada humanística.

Si el primer mil·lenni és resultat arreu de les migracions i invasions, l'objectiu d'aquest estudi se centra al voltant dels segles XII-XIII com configuradors dels gèneres; de fet són els que concreten el «neixement i consolidació d'una cultura en vulgar» (19).

S'hi engrunen conceptes fonamentals, com ara les claus morals i religioses, estètiques o amoroses. Aquestes, per exemple, arriben a conclusions ben reveladores, com ara veiem en el següent comentari, havent-se demanat si la *fin'amors* va existir com a pràctica social: «Tot sembla indicar que tan sols va ser una ficció literària. Només va participar de la vida social en tant que relat. Va verbalitzar conflictes que sens dubte n'havien de sublimar de reals. I, com qualsevol verbalització, va ajudar a desenvolupar estratègies no violentes per a resoldre conflictes: una arma estètica útil per a desballestar tensions socials» (36).

No podia faltar la referència a la literatura comparada, no ja com metodologia ans com realitat que s'imposa davant un panorama com el que es vol contemplar (39), de llengües tan diferents i entremesclades amb el llatí per diverses motivacions i en moments diferents.

Car sempre, de fons, és present l'ombra de la llengua llaitna, d'on directament procedeix aquest bigarrat món cultural. Així doncs, tothora es té en compte que no és una realitat homogènia, i que de fet es tracta d'una unitat artificiosa (18). Ara bé, aquesta complexitat ja es deriva de la denominació mateixa, que hem dit que prové dels humanistes; d'altra banda, però, el mateix s'esdevé amb el concepte d'Humanisme, de simptomatologia tan vària i de tan esquiva definició. Així com passa amb el vocable modernitat i els seus derivats, d'acord amb una comparació que s'estableix amb molt oportuneament.

Cal esmentar els apartats d'aquesta introducció, ja que rere aquestes coordenades —ben expressives als mateixos epígrafs— està servit el contingut dels gèneres que es tractaran a continuació al llarg del desenvolupament del llibre:

1. Representar l'edat mitjana: Europa i l'edat mitjana. Sobre el concepte medieval. El «cim» de l'edat mitjana, un renaixement? La cavalleria, un revelador ideològic. La bellesa al·legòrica. Amor i societat.- 2. Llegir la literatura de l'edat mitjana: Filologia romànica i literatura comparada. Emergència i regionalització de les cultures romàniques. Oralitat i escriptura. Estructures antropològiques i literatura medieval. Teoria de la recepció i gèneres en el naixement de la literatura romànica medieval.- 3. Les llengües de la literatura d'Europa a l'edat mitjana: Introducció. El llatí i les llengües romàniques. Les llengües romàniques naixents. Les llengües de la literatura europea. Altres llengües.

Un encert evident en fer-hi una ullada és el bon sentit filològic que s'hi desprén d'incloure els fets sociològics i no separar llengua de literatura. Clouen aquestes *Qüestions preliminars* amb un quadre tan expeditiu com clar sobre els *Elements dels gèneres literaris medievals en el moment de la seva emergència (segles XI, XII i XIII)*.

Les grans agrupacions dels capítols que desenrotllen els temes responen a l'èpica, la lírica, i els gèneres dramàtic i narratiu. Si el primer (Cingolani) es refereix a la tradició èpica dins aquestes literatures (la germànica, la francesa, la castellana...), la part lírica l'engruna Isabel de Riquer, des de la lírica pretrobadoresca al *Dolce Stil Nuovo*, en una molt complet resum (pp. 133-209), el qual però és una descripció que destria finament les diferents línies i relacions (dels provençals a la lírica galaicoportuguesa...).

El capítol sobre Joglaria i Teatre corre a càrrec del primer especialista en aquesta matèria, Francesc Massip, a qui el gènere i els coneixements que en disposem en l'actualitat deu gran part de la seva consistència.

La narrativa cavalleresca (M. Simó) és el capítol més llarg (pp. 259-388), fet que evidencia el recorregut d'aquesta literatura, que no només triomfà arreu des d'aquells moments sinó que és en aquesta direcció on l'expressió literària s'ha allargat més accentuadament i amb més profusió fins a l'actualitat.

Llibre doncs que es recomana perquè cobreix un buit, i que a més evidencia la necessitat d'observar el fenomen literari en el seu context cultural. I encara ressalta la conveniència d'anar als orígens per tal de comprendre els fenòmens.

Júlia Butinyà (UNED)